Izhaja vsak dan razen sobot, nedelj in praznikov.

Issued daily except Saturdays, Sundays and Holidays.

PROSVETA

GLASILO SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

Uredniški in upravniški prostori: 2657 South Lawndale Ave.

Office of Publication: 2657 South Lawndale Ave. Telephone, Rockwell 4904

LETO—YEAR XXXVI. Cena lista je $6.00 Entered as second-class matter January 16, 1933, at the post-office at Chicago, Illinois, under the Act of Congress of March 8, 1879. CHICAGO 23, ILL., ČETRTEK, 24. FEBRUARJA (FEB. 24), 1944 Subscription $6.00 Yearly ŠTEV.—NUMBER 39

Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in section 1103, Act of Oct. 3, 1917, authorized on June 4, 1918.

Sovjeti napovedali popoln poraz nemške vojne mašine

Rusi okupirali Krivoj rog, ukrajinsko mesto in središče rudnikov železa. Sovjetske čete zdrobile nemške obrambne črte ob Dnjepru od Žlobina na severu do Črnega morja na jugu. Stalin naznanil reokupacijo treh četrtin izgubljenega ruskega ozemlja. — Središča nemške letalske industrije tarča bombardiranja iz zraka.—Topniški dvoboj na rimski fronti se nadaljuje.—Nov napad na japonsko bazo v Rabaulu

London, 23. febr.—Nemške čete, katere so Rusi pognali iz Krivoj roga, beže pred rusko armado v smeri reke Bug, pravi sovjetski komunike. Istočasno je sovjetski biro za informacije v seznamu izgub, ki so jih utrpeli Nemci v tem letu, naznanil, "da so ruske armade potisnile nemško vojno mašino na rob popolnega poraza." Sovjetsko poročilo, objavljeno po okupaciji Krivoj roga, pravi, da so Nemci utrpeli ogromne izgube v vojaštvu in bojni opremi in da leže kupi tisočev ubitih sovražnikov na dostopih do mesta in ulicah.

London, 23. febr.—Ruske armade so okupirale Krivoj rog, ukrajinsko mesto in središče rudnikov železa, največje mesto od padca Kijeva, ukrajinske prestolnice, pred tremi meseci, zaeno pa so udarile po rušečih se nemških bojnih črtah na ozemlju znotraj krivine Dnjepra.

Nekaj ur po poročilu iz Berlina, da so se nemške čete umaknile iz Krivoj roga, je Stalin naznanil, da je ruska sila pod poveljstvom generala Rodiona Malinovskega okupirala mesto in vse rudnike na severovzhodni in vzhodni strani, ki so pred vojno producirali 60 odstotkov vse železne rude v Rusiji.

Radio Moskva je naznanil nove triumfe ruske armade na severni fronti. Ta je v prodiranju od Staraje Ruse v smeri Pskova zasedla Morino, železniški center, in čez tristo drugih naselbin. Nemci beže pred Rusi ob 150 milj dolgi fronti proti zapadu. Sovjetske kolone se bližajo Dnu, zadnjemu železniškemu centru pred Pskovom. Prve so že dospele do ozemlja, ki je oddaljeno samo deset milj od tega centra.

Druga ruska armada prodira proti Pskovu ob progi leningrajske železnice. Zasedla je Bukino, strategično mesto, 50 milj severovzhodno od Pskova.

Stalin je v odredbi dneva naznanil, da so sovjetske armade zdrobile nemške obrambne črte ob reki Dnjepru od Žlobina na severu do Hersona na jugu ob Črnem morju in osvobodile tri četrtine ruskega ozemlja pod nemško okupacijo. "Hitlerjeva Nemčija je na poti v katastrofo," je dejal. "To dejstvo je očitno in se ne da utajiti. Njen položaj postane obupen, ko se bodo zavezniške armade pridružile ofenzivi. Hitlerjevi diplomati delajo iz ene nevtralne države v drugo v upanju, da bodo navezali stike s pronacijskimi elementi in ustvarili razkol med zavezniki, kar pa se jim ne bo posrečilo. Zgodovina ne pozna zlobnega slučaja, da bi sovražnik skočil v prepad po svoji lastni volji, v katerem bo poginil."

London, 23. febr.—Bombniki ameriškega letalskega zbora v Avstriji in onega v Italiji so izvršili nove napade na središča nemške letalske industrije. Bombe so padale na letalske tovarne v Bernbergu, Regensburgu, Aschersleben in Halberstadtu.

Bombniki, ki so bombardirali Regensburg, središče tovarn, ki izdelujejo bojna letala modela Messerschmitt, so preleteli italijanske Alpe. Koliko bojnih letal in bombnikov se je udeležilo napadov na središča nemške letalske industrije, ni znano. Ameriški letalci so sestrelili 58 nemških letal v spopadih v zraku, sami pa so izgubili enajst letal.

Angleški letalci so metali bombe na mesta v južni in centralni Nemčiji. Zavezniška letala so s svojih baz v Italiji izvršila napade na Šibenik in Zader ob dalmatinskem obrežju in nemško letališče pri Zagrebu. Drugi roji britskih in ameriških letal so bombardirali nacijska oporišča v Franciji in Holandiji.

Neapel, Italija, 23. febr.—Topniški dvoboj se nadaljuje na fronti pri Anziju južno od Rima. Izstrelki iz zavezniških topniških baterij so ubili čez 700 Nemcev.

Nemško poveljstvo se pripravlja na obnovo naskokov na zavezniška mostišča in pozicije pri Carrocetu. Tam so zbrane oklopne in motorne kolone.

Pri Cassinu na drugem koncu italijanske fronte so se morali zavezniki pod pritiskom nemške sile umakniti z mostišča čez reko Rapido. Nemška sila je bila ojačana tamkaj.

Zavezniška sila na Pacifiku, 23. febr.—Ameriški letalci so ponovno bombardirali Rabaul, japonsko mornarično in letalsko bazo na Novi Britaniji, in nobeno japonsko letalo se ni dvignilo v zrak. Besednik generala Douglasa MacArthurja je dejal, da je japonska letalska in pomorska sila padla na nizko točko in da bo kmalu zdrobljena.

Nemški špionski sistem se krha

Istanbul, Turčija, 23. febr. — Nemški špionski sistem na Bližnjem in Srednjem vzhodu je preluknjan kot posledica dezertacij. Erich Vermeheren in Karl von Kleckowski sta pobegnila v Sirijo potem, ko sta razkrila senzacionalne detajle nemške špionaže zavezniškim avtoritetam. Dr. Wilhelm Hamburger, ki je igral manjšo vlogo v nemški špionaži, je tudi pobegnil pred gestapovci, ki so ga nameravali aretirati.

Mučenje jetnikov v francoskem taborišču

Alžir, Alžerija, 23. febr.—Nadaljnji detajli o mučenju jetnikov v taborišču pri Colomb-Bechařju, ko je bilo to pod kontrolo Lavalove vlade v Vichyju, so bili razkriti na obravnavi proti možem, ki so ga upravljali. Dva bivša jetnika sta povedala, da so ju stražniki večkrat pretepli. Jetniki so morali opravljati tudi težka dela in mnogo jih je umrlo.

Univerza Oxford ne mara španskih knjig

London, 23. febr.—Univerza Oxford ni hotela sprejeti darila dragocenih knjig od Španskega sveta za znanstveno raziskavo v Madridu. Uprava univerze je izjavila, da se je skušal diktator Franco z darom prikupiti britski javnosti. Alan J. P. Taylor, ki je pobijal predlog za sprejetje darila, je dejal, "da je Franco zaveznik naših sovražnikov."

Ustanovitev urada demobilizacije

Zakonski načrt predložen senatu

Washington, D. C., 23. febr.—Senator George, demokrat iz Georgije, in senator Murray, demokrat iz Montane, sta predložila zakonski načrt, ki določa ustanovitev urada demobilizacije, v čigar področje naj bi spadala kontrola povojnih ekonomskih smernic.

Senatorja sta izjavila, da se ne strinjata s poročilom, ki sta ga sestavila Baruch in Hancock, člana posebnega odbora, katerega je imenoval predsednik Roosevelt. To vsebuje priporočila, da se oblast demobilizacije poveri uradu za vojno mobilizacijo brez pooblastila s strani kongresa.

Predloženi zakonski načrt določa, da federalna pomorska komisija, vojni in mornarični department dobe izključno oblast v odločitvah, katera lastnina pod njihovo kontrolo tvori previšek. W. L. Clayton, bivši pomožni trgovinski tajnik, je direktor administracije previšnega vojnega imetja. On je izjavil, da bo del tega šel za kritje potreb civilistov, ko bo zadoščeno potrebam oborožene sile.

Churchill naglasil solidarnost z Rusijo

Premier zagotovil podporo Titu

London, 23. febr.—Premier Winston Churchill je v svojem govoru v parlamentu proglasil solidarnost med Veliko Britanijo in sovjetsko Rusijo v oblikovanju bodočnosti vzhodne Evrope. "Jaz ne verjamem, da ruske zahteve glede zagotovil mej na zapadu gredo preko omejitev zmernosti in pravičnosti," je dejal. To pomenil, da Velika Britanija ni proti uključitvi baltiških državic v Sovjetsko unijo.

Churchill je opozoril parlament, da Velika Britanija ni nikdar garantirala natančne meje Poljski in izjavil, da je začrtanje Curzonove linije l. 1919 izražalo britsko stališče. Njegova deklaracija o solidarnosti s sovjeti je zadovoljila ruske kroge.

"Velika Britanija simpatizira s Poljsko, zaeno pa priznava upravičenost ruskih zahtev za zagotovila, da Sovjetska unija ne bo ponovno napadena z zapada," je rekel Churchill. "Skrbela bo, da Rusija dobi, kar zahteva."

Premier je v svojem govoru prvič poudaril, da si Nemčija ne more prisvajati nobenih pravic na podlagi načel Atlantskega čarterja. "Brezpogojna kapitulacija," je dejal, "pomeni, da imajo zmagovalci proste roke."

Churchill je dalje rekel, "da bo Velika Britanija nudila vso mogočo pomoč maršalu Titu, poveljniku jugoslovanske osvobodilne armade." Kooperacija s partizani se je pričela potem, ko je general Mihajlovič zašel na pot, ki ga je pripeljala v sedanji položaj. Nekateri Mihajlovičevi častniki so barantali z Italijani in Nemci in storili niso ničesar ali zelo malo v borbi proti sovražniku."

Churchill je omenil vojaška dejstva, ki pojasnujejo, zakaj se je Velika Britanija odločila za podpiranje Tita. Njegova izjava je dokaz, da sta politiki njegove in sovjetske vlade v soglasju glede Jugoslavije.

Bombe padale na švedsko ozemlje

Tuja letala nad Stockholmom

Stockholm, Švedska, 23. febr.—Več bomb je padlo na predmestja glavnega mesta, ko so se najmanj tri tuja letala pojavila nad švedskim ozemljem. Bombe, o katerih pravijo, da so ruskega izdelka so padale tudi na Straengnaes, sto kilometrov zapadno od Stockholma.

Letala so priletela nad švedsko ozemlje z vzhoda. Naznanilo pravi, da se je eno vnelo in treščilo na tla v bližini Stockholma.

Ruski letalci so bombardirali Abo, finsko mesto, se glasi poročilo, ki pa ne omenja detajlev. Eksplozije bomb so razbile šipe v oknih mnogih poslopij v predmestij Stockholma.

Italijani zahtevajo odstavitev kralja

Demonstracije za ustanovitev republike

Neapel, Italija, 23. febr.—Zahteve za abdikacijo kralja Viktorja Emanuela so se slišale na shodu šestih protifašističnih strank, na katerem sta govorila grof Carlo Sforza, bivši zunanji minister, in sloviti filozof Benedetto Croce.

Shod je bil javna demonstracija za ustanovitev republike. Sforza je dejal, da mora kralj odstopiti, če se pričakuje od Italijanov efektivna udeležba v vojni proti Nemčiji. Dejal je, da se Italijani niso hoteli bojevati pod poveljstvom nekega generala, ki je znan kot podpornik kralja.

Stranki krščanskih demokratov in liberalcev, desničarski grupi, se nista udeležili demonstracij za ustanovitev republike, ostale štiri stranke pa so po svojih voditeljih pokazale sovraštvo do savojske dinastije.

Sforzove besede, "da Italija ne more pričakovati, da bo upoštevana, če se ne borila na strani zaveznikov proti Nemcem," so bile z navdušenjem sprejete. "Italijansko ljudstvo se ne bo borilo, dokler bo kralj na čelu vlade," je dejal.

Partizani porazili Nemce v bitki

London, 23. febr.—Hrvaške enote osvobodilne armade maršala Tita so porazile nemške vojaške oddelke v bitki pri Brinju, dvanajst milj vzhodno od Senja, in jih pognale proti obrežju Jadranskega morja, naznanja glavni stan te armade. Snežni viharji so omejili bojevanje na drugih jugoslovanskih frontah. Zavezniški letalci so metali bombe na nemške naprave na otoku Ulijanu pri Dalmaciji.

Unije CIO v politični akciji

Chicago, 23. febr.—Raymond S. McKeough, pokrajinski direktor odbora za politično akcijo Kongresa industrijskih organizacij, je konferiral z reprezentanti unij CIO o ustanovitvi odborov v kongresnih distriktih. Sprejet je bil program, ki določa imenovanje direktorjev v vseh distriktih. Ti bodo tvorili organizacijo, ki bo izvajala program politične akcije.

Neodvisna unija zmagala pri volitvah

Chicago, 23. febr.—Neodvisna unija je zmagala pri volitvah v tovarni Richardson Co. v Melrose Parku. Dobila je večino glasov in postala predstavnica vseh delavcev pri kolektivnih pogajanjih. Volitve so se vršile pod nadzorstvom federalnega delavskega odbora.

JAPONSKA RAZOČARALA NEMŠKE VOJAŠKE KROGE

Odstavitev poveljnikov presenetila Berlin

JAPONSKA SILA DOBIVA UDARCE

London, 23. febr.—Da so nemški vojaški krogi nezadovoljni z Japonsko, svojo zaveznico v vojni, postaja očitno. Radio Berlin je priznal, da je naznanilo iz Tokija, da sta bila feldmaršal Sugijama in admiral Nagano odstavljena kot šefa štaba armade in mornarice, povzročilo presenečenje. Premier Hideki Tojo ni obvestil Berlina, da namerava izvršiti važne spremembe v poveljstvu japonske oborožene sile, ker je ta dobila strahovite udarce, ko so Američani napadli otok Truk na centralnem Pacifiku.

Nemška publikacija Militaerische Korrespondenz aus Deutschland značilno piše, "da se japonsko bojno brodovje od časa velikih bitk na Pacifiku v prvem letu vojne skriva in se ne upa na plan. Mi ne moremo razumeti vzroka skrivanja."

Nemški listi objavljajo tokijska poročila s trditvami, da se ameriška oborožena sila izpostavlja veliki nevarnosti z raztegnitvijo operacij na otoke na Pacifiku, na katerih imajo Japonci mornarične in letalske baze. To, da so Američani napadli otočje Truk, središče japonskega imperija na Pacifiku, devetnajst dni po ofenzivi pri Maršalskih otokih, je dokaz, da tvegajo vse. Japonski mornarici so dali priliko, da jih vrže nazaj.

Ernst Sommer, dopisnik nemške časnikarske agenture Transocean v Tokiju, priznava, da je položaj Japonske kritičen. V svojem poročilu omenja težke izgube japonske mornarice in letalske sile v bitkah z Američani na centralnem Pacifiku.

Nemci priznavajo, da je iniciativa v vojnih operacijah na Pacifiku v ameriških rokah. To je značilno, ako se upošteva dejstvo, da so Nemci vzeli deklaracijo predstavnika japonske bojne mornarice, objavljeno po napadu na Pearl Harbor, da so Japonci zdrobili glavni del ameriškega bojnega brodovja na Pacifiku, za resno.

Stavka v Fordovi tovarni končana

Vsi stavkarji se vrnili na delo

Detroit, Mich., 23. febr.—Stavka v tovarni Ford Motor Co. v River Rougu je bila končana. V tej je bilo zavojevanih čez tisoč delavcev, ki so se vrnili na delo.

"Divja" stavka je nastala v tovarni Pneumatic Tool Co. v znak protesta proti kompaniji, ki je apelirala za razveljavljenje odloka vojnega delavskega odbora o zvišanju mezde. Besednik kompanije je dejal, da je zvišanje nad točko, ki ga določa mezdna formula "malega jekla". Tovarna je morala zapreti vrata zaradi stavke.

Stavka je izbruhnila tudi v dveh tovarnah Gear Grinding Machine Co. Ta in Pneumatic Tool Co. imata pogodbo z unijo avtnih delavcev CIO.

Finski voditelj odložil odhod v Helsinki

Stockholm, Švedska, 23. febr.—Juho Paasikivi, bivši finski premier, je odložil odhod v Helsinki in izjavil, da bo ostal še nekaj dni v Stockholmu, kamor je dospel vodja finskih strokovnih unij Nuori. Nepotrjeno poročilo pravi, da sta imela razgovor.

Dvom v zavezniško zmago v tem letu

Roosevelt se strinja s Churchillom.

Washington, D. C., 23. febr.—Predsednik Roosevelt je dejal, da se popolnoma strinja s premierjem Churchillom, ki je v svojem govoru v parlamentu dejal, da ni nobene garancije, da bo vojna v Evropi zaključena z zavezniško zmago v tem letu. Na sestanku s časnikarji je rekel, da to, kar je Churchill povedal, je večkrat povedal tudi on.

Roosevelt je komentiral Churchillov govor potem, ko je neki reporter rekel, da je premierjeva izjava presenetila mnogo Američanov. "Morda je izjava presenetila nekatere ljudi, kar pa ni novost," je dejal. "Isto pripovedujem jaz že dve leti in želel bi, da bi me ljudstvo poslušalo."

Časnikarji so opozorili Roosevelta na napoved generala Dvighta D. Eisenhowerja, vrhovnega poveljnika zavezniške sile, ki se pripravlja za invazijo Evrope, da bo vojna zaključena s porazom Nemčije v tem letu. Roosevelt je odgovoril, da se večkrat čudi, kaj je Eisenhower v bistvu povedal. Zmaga zaveznikov je gotova stvar, to pa ne upravičuje prevelikega optimizma in zaupanja," je dejal.

Bombni napadi na Nemčijo učinkoviti

Produkcija letal padla za 43 odstotkov

Washington, D. C., 23. febr.—Charles E. Wilson, podnačelnik odbora za vojno produkcijo, je na podlagi zbranih podatkov objavil poročilo, ki kaže učinkovitost zavezniških bombnih napadov na nemška mesta in industrijska središča. Produkcija bojnih letal v Nemčiji je padla za 43 odstotkov.

Vojni department je naznanil, da so letalci osmega ameriškega zbora izvršili čez sto napadov na nemška industrijska središča od začetka velike ofenzive v avgustu preteklega leta. Ameriška letala so opremljena z instrumenti, ki omogočajo precizno bombardiranje.

"Letalska sila ameriške armade v Evropi se lahko kosa z angleško silo v udarnosti, sodeč po povzročeni škodi v Nemčiji," je rekel Wilson. "Medtem ko produkcija bojnih letal stalno pada v Nemčiji, ameriške industrije izdelujejo letala boljše vrste in v večjem številu."

Načrt za pomoč farmarjem podpisan

Washington, D. C., 23. febr.—Predsednik Roosevelt je podpisal v kongresu sprejeti načrt, ki določa trideset milijonov dolarjev za rekrutiranja delavcev za dela na farmah v tem letu. Pričakuje se, da bo 120,000 delavcev prišlo v Ameriko iz Mehike in Bahamskih otokov. Izvajanje programa rekrutiranja delavcev je bilo poverjeno federalni živilski administraciji.

Nemški državljani zapuste Argentino

Buenos Aires, Argentina, 23. febr.—Nemški državljani, ki so se izrekli za repatriacijo, so dobili nasvet od nemškega lista Deutsche La Paz Zeitung, naj vprašajo za dovoljenje pri švicarskem poslaništvu, ki je prevzelo oskrbo nemških interesov v Argentini, ko je slednja pretrgala diplomatične odnošaje z Nemčijo in Japonsko. Nemci vojaške starosti ne bodo mogli zapustiti dežele, pravi list, ker so parniki, ki odrinejo iz argentinskih luk, podvrženi preiskavi zavezniških mornaričnih avtoritet.

LOS ANGELES APELIRA ZA AKCIJO VSTAVKI

Federalne čete naj prevzamejo električni sistem

VOJNE TOVARNE PRIZADETE

Los Angeles, Cal., 23. febr.—Župan Fletcher Bowron je apeliral na ameriško armado, naj prevzame mestni električni sistem in vodovodne naprave, da se konča stavka, katero je oklicala mednarodna bratovščina električarjev, včlanjena v Ameriški delavski federaciji, pred devetimi dnevi. Župan je dejal, da je imel telefonski razgovor z vojnim podtajnikom Pattersonom.

(Uradni krogi v Washingtonu so izjavili, da predsednik Roosevelt še ni podpisal odredbe glede prevzetja električnega sistema po federalnih četah, dasi je prej na sestanku s časnikarji namignil, da ne bo obotavljanja glede akcije, nanašajoče se na obratovanje naprav, ki so bistvenega pomena za življenje metropolitanskega centra.)

Stavka električarjev in viharji, spremljani z deževnimi nalivi, so rezultirali v zatvoritvi 150 tovarn, ki so udeležene v produkciji materiala za ameriško oboroženo silo. Čez 400 javnih šol je moralo zapreti vrata, okrog 125,000 hiš in trgovin pa je brez elektrike.

Stavkarji so izjavili, da ne bodo popravljali električnih napeljav, ki so bile poškodovane v viharjih, in da se ne bodo vrnili na delo, dokler ne bodo sprejete zahteve glede zvišanja mezde. V stavki je zavojevanih čez 2500 izmed 5700 delavcev, ki zahtevajo zvišanje plače za osem odstotkov ali $15 na mesec za vse, ki prejemajo do $350 na mesec.

Najmanj štiri osebe so utonile, med temi neki moški, ko je voda odnesla most v predelu Glendalu in tri avtomobile. Viharji in deževni nalivi, ki so nastali zadnjo nedeljo, še divjajo. V tem času je padlo sedem palcev dežja.

Voditelji stavkarjev niso hoteli komentirati županovega naznanila, da je apeliral na vojni department za vojaško intervencijo.

Bitke med Italijani in Nemci

Stockholm, Švedska, 23. febr. — List Social Demokraten, glasilo švedske socialistične stranke, je dobil poročilo iz nekega kraja ob italijansko-švicarski meji o ljutih bitkah med italijanskimi "rebeli" in nemškimi četami v severni Italiji. Pozorišče glavnih bitk sta Florenca in ozemlje ob Maggiorskem jezeru.

Aretacije nemških špionov v Čileju

Santiago, Čile, 23. febr.—Notranji minister je naznanil odkritje nemškega špionskega krožka in da je bilo sto oseb aretiranih. Glavni stan krožka je bil v predmestju Santiaga, kjer so našli naprave za oddajanje radijskih poročil. Te je operiral sin Nemca Kusinulerja, ki je študiral elektriko v Združenih državah.

Roosevelt vetiral davčni načrt

Washington, D. C., 23. febr.—Predsednik Roosevelt je vetiral davčni načrt, sprejet v kongresu, in izjavil, da ta ni pomoč potrebnim, temveč požrešnim, s tem je pa razkačil kongres. Izgleda, da bodo republikanci s pomočjo demokratov razveljavili Rooseveltovo akcijo in da bo načrt sprejet z dvetretjinsko večino.

PROSVETA
THE ENLIGHTENMENT
GLASILO IN LASTNINA SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE
Organ of and published by Slovene National Benefit Society

Naročnina za Združene države (izven Chicaga) in Kanado $6.00 na leto, $3.00 za pol leta, $1.50 za četrt leta; za Chicago in okolico Cook Co., $7.50 za celo leto, $3.75 za pol leta; za inozemstvo $9.00.

Subscription rates: for the United States (except Chicago) and Canada $6.00 per year, Chicago and Cook County $7.50 per year, foreign countries $9.00 per year.

Cene oglasov po dogovoru.—Rokopisi dopisov in nenaročenih člankov se ne vračajo. Rokopisi literarne vsebine (črtice, povesti, drame, pesmi itd.) se vrnejo pošiljatelju le v slučaju, če je priložil poštnino.

Advertising rates on agreement.—Manuscripts of communications and unsolicited articles will not be returned. Other manuscripts, such as stories, plays, poems, etc., will be returned to sender only when accompanied by self-addressed and stamped envelope.

Naslov na vse, kar ima stik z listom:
PROSVETA
2657-59 So. Lawndale Ave., Chicago 23, Illinois

MEMBER OF THE FEDERATED PRESS

138

Glasovi iz naselbin

Pripomba k novici

Cleveland. — V Prosveti z dne 17. febr. sem čital novico na prvi strani pod naslovom: "Tito poveličuje rusko armado." V tem poročilu je zapisano, daj je Koprivnica ob progi Zagreb-Belgrad, kar pa ni resnica — sploh je v novicah, ki jih prinaša angleški tisk iz starega kraja, veliko pomot, posebno pa krajevnih.

Koprivnica mi je znana kot tudi mnoga druga mesta na Hrvaškem in v Bosni. Koprivnica je ob progi Reka-Zagreb-Budimpešta. Nahaja se blizu ogrske meje. Meja je bila tista reka, ki pride iz Maribora (mislim, da je Drava). Železnica se odcepi od te reke v Djekanižu, potem pa gre preko Ogrske na Dunaj. Po tej železnici sem se že vozil in tudi delal osem mesecev v Koprivnici. Toliko v pojasnilo.

Frank Celin

Zopet v bolnišnici

Library, Pa. — Sem že zadnjič omenil, da bom moral iti zopet na zdravniški pregled dne 8. februarja. Na omenjeni dan je prišel kompanijski voznik in mi povedal, da se mi ni treba napravljati, kajti me ne bo peljal v bolnišnico, ker ima že drugih preveč, jaz pa lahko čakam še en teden. Tako sem res čakal do 15. febr., ko je prišel pome in me odpeljal v bolnišnico v Pittsburgh.

Ko pridem v bolnišnico, sem moral zopet čakati. Ko sem prišel na vrsto, pride zdravnik dr. Kinar, pomočnik glavnega zdravnika dr. Veila. O zadnjem sem slišal, da je nekaj bolan. Zdravnik me najprvo vpraša, kako se počutim. Še dosti dobro. Potem me vpraša, koliko morem upogniti nogo v kolenu. Pokažem in pravi, da sedaj že gre do 85%. Torej bo treba še dosti, si mislim, da bo prišla do sto. Ampak to gre zelo počasi. Že je minilo 20 mesecev, odkar me je pobilo v manjni, toda noga še ni zdrava. Pa tudi mislim, da ne bo nikdar več taka kot je bila prej, ker popravljena reč ni nikdar več taka kot nova. Tako je tudi s kostjo.

Potem me je zdravnik vprašal, če mislim, da bi lahko kaj delal. Odgovorim, da sem pripravljen, ako mi da kako lahko delo. Pa mi pravi, da v majni ni lahkega dela, jaz pa težkega še ne morem opravljati. Potem mi pravi, naj pridem nazaj 13. aprila, da bo videl, kaj bo z mano naredil. Do takrat imam še dva meseca in bo mogoče že kaj bolje.

Ko sem bil gotov pri zdravniku, sem šel malo po sobah okrog bolnikov in nekoliko pregledal, če je še kaj starih bolnikov tam. Našel sem jih še nekaj, prav tako tudi rojaka iz Strabana, o katerem sem že zadnjič omenil, kako bolezen ima. Zdaj sem ga vprašal, če so kaj z njim naredili. Rekel je, da prav nič in da je sedaj še dosti slabši kot prej predno je prišel v bolnišnico. Sedaj so ga zopet poslali domov za nekaj časa; če se mu zdravje doma ne izboljša, bo moral iti zopet nazaj. Njegova bolezen je res čudna, ker zdravniki ne morejo ugotoviti, kaj prav za pravmu je. In tako mu tudi ne morejo pomagati.

Tam sem našel še nekega drugega rojaka iz Strabana. On je bil operiran na želodcu, toda z njim nisem nič govoril, ker je takrat ravno spal. Potem sem videl še enega, ki je bil že takrat v bolnišnici kot jaz. Takrat ga je nekaj pobilo na rami in je bil v bolnišnici samo par tednov. Sedaj pa ima nekaj reber polomljenih in ga bo vzelo več kot par tednov, ker zlomljena rebra se počasi zdravijo. On živi v Wickhavenu in piše se Ignac Flos, po "poklicu" star bečlar.

Še nekoliko o naši zimi. Prej smo imeli res prav lepe dneve. Januar je bil prav lep, kakor pomladi, nič snega. Februar se je pa poslabšal. Postalo je bolj mrzlo, prišel je dež in tudi nekaj snega je padlo. Toda se že prestaja, samo da bi ne bilo slabše kot je bilo do zdaj. Ampak mislim, da bo kmalu bolje, ker se bliža pomlad in tako bo letošnja zima prav kratka.

Jakob Zupančič, 386

S pota

V mojem zadnjem dopisu je malo pomote glede tiste Buhove zgodovinske krinje. Glasiti bi se moralo, da je Buh v Duluthu kupil nadomestilo, ne pa ključavnico. To sva kupila na Elyju v takratni Mutlovi trgovini z železnino in jo djala na skrinjo pred odhodom v Duluth. To je bila zadnja Buhova pot na Ely, jaz pa sem bil njegov spremljevalec. Kot prvak misijonarjev je on imel prosto vožnjo po železnici.

Matija Pogorelec

Na obisku v Milwaukeeju

Mt. Olive, Ill. — Po precej dolgem času sem zopet dobil priliko, da sem obiskal moje sinove, hčere in druge prijatelje v prijaznem Milwaukeeju. Povod k temu mi je dal moj mlajši sin Frank, ki je prišel v spremstvu treh drugih vojakov na dopust iz Nove Mehike. Prišli so z avtom, katerega je šofiral Tony Spruck (?), sin očeta istega imena iz Milwaukeeja. Do nas so prevozili čez 1400 milj.

Po malem odpočitku so ostali trije nadaljevali pot proti Milwaukeeju, naš Frank pa je ostal nekaj dni doma. Ker ima tudi on tri brate in dve sestri v omenjenem mestu in ker je tudi sam delal tam več let, jih je hotel obiskati in pridružil sem se mu še jaz, za kar mi ni bilo žal.

Pri odhodu od doma dne 8. februarja je bilo lepo, gorko vreme, da sem se branil vzeti površnika s sabo. Močno bi se varal, če bi ga ne bil vzel. Po Illinoisu so farmarji oves sejali in večinoma že posejali. Vožnja do Chicaga in naprej do Milwaukeeja je bila prijazna. Na vidiku ni bilo kake hitre spremembe vremena, ali prišla je naglo. Že drugi dan je pričelo po malem snežiti, potem pa vedno bolj kar dva dni skupaj in nastala je prava sibirska zima. Ni pa bilo tako ledeno kot tukaj po Illinoisu, kjer se je po drevju vse leskетalo.

Mraz in sneg pa nam nista dosti kvarila dobre volje in veselja, kajti Milwaukee ima dobra zavetišča in tudi so varna pred bombardiranjem. Odprta so do dveh zjutraj in včasih še malo dalj. K večerji smo bili vabljeni vsak dan drugam, seveda k domačim, za kar jim še posebna hvala. Po večerji pa smo jo udarili k Leonu Schweigerju v zavetišče na "good time" do dveh zjutraj.

Ko so se grla malo razmočila, se je pričelo petje. Ker je bilo mojih sinov za cel kvartet, je Schweiger moral biti dirigent, na kar se dobro razume. Imeli smo tudi več drugih pomagačev z basom. Peli smo kar v štirih jezikih, čeprav vsakdo le enega razume. Tudi smeha je bilo na koše, ker Schweiger je pravi mojster v tem.

S Frankom sva obiskala tudi naprednega gostilničarja Mika Sostariča na Šesti cesti. Hvala ti, Mike, za prijaznost in postrežbo! Tako tudi mojemu staremu znancu in prijatelju Joevu Widmarju, kateremu želim popolno ozdravljenje. Prav žal mi je, ker ni bilo časa, da bi obiskal Toneta Kramarja, Lovrenca Laverla in Lovrenca Žagarja. Naj mi oproste. Slabo vreme in njih stalna zaposlenost sta precej kriva temu.

Obiskal pa sem mojega triglavskega prijatelja v West Milwaukeeju. Letos 8. avgusta bo 47 let, odkar sva plezala na Triglav. Ali ni res tako, Nande? In približno tako dolgo je tudi, odkar se nisva videla. Zakaj nisi izpolnil obljube? Ali te je sneg oplašil? No, pridi pa v Illinois, ko se malo ogreje.

Fantje in možje veseli prihajajo na dopust od vojakov, ali odhajajo pa žalostni. Tako je bilo tudi z našim Frankom, kar je razumljivo. Danes sem dobil telegram od njega, da je srečno in ob pravem času prišel nazaj v taborišče.

Naj še omenim, da pojasnilo urednika k mojemu zadnjemu dopisu je bilo popolnoma na mestu. Je v skladu z mojim mišljenjem, da so nad nami navadnimi zemljani še ljudje, ki imajo "ekstra" pravice.

Andrew Maren, 242.

Je dobil samopojno pero

Middlesex, Pa.—Kdor jezika špara, kruha strada, pravi star slovenski pregovor. Moram poročati, da se je pri meni zopet oglasil Miklavž, dasi pozno, toda sem ga bil vesel. Najprej me vpraša, če v resnici potrebujem samopojno pero in če ga še nisem dobil. Odgovorim, da do zdaj ga še nisem dobil, dasi ga zelo potrebujem, ker vsi stari niso več za rabo. Imam štiri, toda dam vse štiri za eno dobro samopojno pero.

No, če je tako, pravi, ti pa dam enega dobrega. Tukaj ga imaš, poleg pa tudi stare obdrži. Mogoče ti še prav pridejo in v sili je vse dobro. Ampak glej, nadaljuje, da ne boš pozabil pisati v Prosveti. Veš, zadnje čase so tvoji dopisi postali bolj redki, dasi jih vsi radi čitamo in se večkrat tudi nasmejemo, kar je koristno za zdravje. Dolgočasni so pa prepirljivi dopisi. In teh je bilo zadnje čase več kot dovolj. Če jih čitaš, se ti skremži obraz in lahko še zboliš.

Dobro, Jože, mu pravim, vsake stvari je enkrat konec in tudi ta kritika že ponehuje. Jaz bom pa v prostem času že kaj napisal in poslal Prosveti. Več novic bo, več bo tudi dopisov. Lagal ne bom, dasi včasih tudi resnica v oči bode, in vsem tudi ne bo vstreženo. Tebi, Jože, pa hvala za darilo.

V zadnjem dopisu sem pozabil omeniti, da mi je Miklavž prinesel tudi zavitek cigar. Hvala, Jakob, ker si ga opomnil na iste.

Tisti kanadski rojak, ki piše v Glasu Narodu o tamkajšnjih lovcih in ostrostrelcih, je tudi mene prištuhl v tisti dopis. Res, lovci so lovci, toda kdo naj jim vse verjame?

Miss Antonette Rupert, hčerka tukajšnje Rupertove družine, se je pred par leti izučila za bolničarko. Sedaj služi v Waukeganu, Ill., v bolnišnici sv. Terezije, kjer streže bolnikom. Je še mlada in priljubljena in rada govori slovensko. Ako se slučajno kdo izmed naših rojakov tam zdravi ali pa, če se želi kdo z njo seznaniti, naj vpraša za Antonette Rupert. Ona bo gotovo zelo vesela, da se seznani s Slovenci.

Naš mladinski krožek št. 21 SNPJ bo praznoval petletnico svojega obstanka dne 13. maja. Podal bo lep koncertni program, ki bo obenem posvečen tudi materam. Skušali bodo dobiti iz glavnega urada jednote tudi govornika. Mogoče bo prišel naš mladinski direktor brat Mike Vrhovnik in predvajal tudi jednotine slike. Če bo v resnici vse tako kakor se obeta, bo vredno, da to priredbo posetimo vsi od blizu in daleč. Gotovo pa bomo do takrat še kaj več pisali o tej priredbi in programu.

Ko to pišem, zunaj sneg pada kot za stavo. Nastala je prava zima s precejšnjim snegom. Tega do zdaj še nismo letos imeli, ali kot kaže, bo pa zdaj nadomestil.

Anton Valentinčič.

Garaj—ali pa na cesto

Monroe, Mich.—Že je preteklo več tednov, odkar se nisem oglasil v Prosveti. Vrag vedi, kaj je vzrok, da nič ne pišem, dasi imam časa vedno na pretege. Glede dela je še vse po starem —iz dneva v dan, šest dni na teden.

Zadnji teden so pognali par delavcev na cesto, ker so menda malo preveč pogledali v steklenico in zamudili par dni dela. Znano mi je, da so prizadeti delali čestokrat po 16 ur na dan in tudi noč in dan. Ampak bosi vidijo samo eno stran. Kakor hitro so zamudili dan ali dva, marš na cesto. Poišči si drugo delo. Tako so jim zagodli.

Ponavlja se stara igra. Dobrodošel si le tedaj, če si pripravljen biti mulak. Garaš do 24 ur na dan, toda če ostaneš en dan doma, dobiš odpust. Ali ni grdo, kar so naredili z njimi? Kot vse izgleda, delavstvo z vsakim dnevom izgublja svoje pravice in skoro nima nobene prave besede v svoj prid.

Kot se mi dozdeva, se skriva črni fašizem v ozadju. Te taktike se poslužujejo le bolj nad nevedneži in neizkušenimi delavci, ker hočejo, da bodo tako plesali kakor jim bodo oni godli. Na drugi strani pa kriče o pomanjkanju delovnih moči in kličejo po telefonu one, ki so že delali osem ur, naj se takoj vrnejo v tovarno in napravijo še osem ur. Kot se mi vidi, hočejo obdržati sistem, po katerem nekateri delajo do 16 ur na dan, drugi pa naj capajo in merijo ulice po mestu, in sicer samo zato, ker so izostali od dela en dan v tednu.

Sem že dosti vandral po svetu, ampak take lumparije še nisem videl kot se dogaja v teh kritičnih časih. Vrag naj jaše te lopove! V ozadju so pač lizuni, ki so izpodrinili omenjene siromake. Kaj igra glavno vlogo, je težko dognati. Ampak je čisto naravno, če človek gara po 16 ur na dan, kar so odslovljeni delali čestokrat, si zaželiš tudi nekoliko oddiha. Marsikdo se v takem položaju tudi uda pijači, kajti samo garanje in spanje—tako življenje ni niti za psa. Povprečno so v resnici delali veliko več kot 48 ur na teden. Garaj, ali pa na cesto . . .

Tudi "black market" sem že videl v tem mestu. Videl sem ponoči na ulici, kako so iz enega avta potisnili v drugi avto sto funtov mesa v zaboju, na katerem je bil napis Swiftove družbe. Večja zverina mi je znana, ne pa tisti, ki je pripeljal zaboj. Delavec pa skozi prste glej namesto pečenke. Dobro znajo in še bodo, samo da bo več copakov.

Zdaj pa še malo o mr. Ruseta in mr. Turku, katera omenja John Težak iz Sacramenta, Cal. Oba medveda sta mi dobro znana, kajti čestokrat sta prišla v rudnik Belmont v Buttu, Mont. Ruset me je čestokrat podražil, če sem bil šel zopet v stari kraj žabe lovit, ker sem pustil delo v presledkih. On ni sitnež kot so drugi ravnatelji. Je bolj miren in vse prej dobro preudari predno se odloči za ali proti.

Turk pa je prišel po rudniku kot glavni ravnatelj samo vsake kvatre enkrat s svojim velikim trebuhom. "Zdravo" in "vrag te jaše" je bilo vse, kar je on rekel. Sad me vidite, sad pa ne. Je fajn fant in se rad šali z rudarji.

On je nekoč prišel skozi 2[illegible] oddelek . Blizu šahta so bile na troku naložene deske in mi pravi, naj jih razložim, kamor spadajo. "Zakaj jih pa ti ne?—bo vsaj malo trebuha izgubil," mu pravim. "Kdo pa je ta človek," vpraša delovodjo. "A kaj še ne veš? Tisti Indijanec in prifrnjenec . . ."—"Oh, o tem šaljivcu sem pa že slišal," pravi in se smeje. Nekoč je bil pri drugih narjih na morju in zato mu veno neumnosti rojijo po glavi. Dejal sem mu, naj gre po svojem poslu, ker vem, da tega dela ne bo opravil namesto mene. "O ja, kako pa veš?"—"No, ti bi bil tako vnet za garanje, da se ne priliznil k ravnateljski službi." Njegova preteklost mi je znana in nekoč mi je dal tudi "ride", da sem se peljal z njim z dela. Iz preprostega delavca se je povzpel do tega, kar je.

Napram meni so bili vsi enaki. Če je kak boss sitnaril, sem mu takoj zagodel: "Posluži se svinčnika, saj znaš pisati. Odslovi me, vrag te jaše, saj ti zato ne bo padla krona z glave . . ." Ker so me predobro poznali, mi so hoteli tega storiti.

Nekoč je neki rudniški ravnatelj prišel v prostor, kjer sem vrtal in kopal rudo. Začne me kaj sitnariti, da s partnerjem dovolj ne napraviva. "Pa ti daj, če si vsega tako zmožen. Bom napravil copakov kot listja in trave. Če ti ni po volji moje delo, me kar odslovi," sem mu dejal. "Misliš, da te ne morem?"—"Vem, da me ne more, ker še nisi listka napisal." Bil sem nil je v smeh in dejal, naj dalje delam. Potem me ni več nadlegoval. Je pač vedel, da znam dobro meriti ulice po mestu in da mi ni dosti za rudo v rovu Belmont. Bom pa fižol zobal doma in boš videl, koliko rude bo prišlo na površje, sem mu dejal. Bila bi cela povest, če bi hotel opisati vse, kar so mi hoteli vtepsti v mojo bučo. Končno so spoznali mojo nepremakljivo navado in vse je bilo mirno kot na zapadni fronti.

Le potrpite še malo tam v buttskih rovih in ne bo dolgo, ko bom zopet prišel naokoli z delom.

Frank Kroll.

Kitajski vojaki v akciji na fronti pri Čantehu.

Grupa članic ameriškega Rdečega križa in vojakov na stopnicah vojaškega kluba nekje v Italiji.

Nedemokratične ovire

V Ameriki je mnogo zakonodajalcev, ki nimajo nobene vere v ljudsko maso, čeprav so bili izvoljeni od večine volilcev v svojem okrožju in kljub temu, da se njihova politična stranka lahko imenuje demokratska. Kratkomalo ne zaupajo ljudstvu.

Od teh in podobnih zakonodajalcev izvirajo zakoni, federalni in državni ter lokalni, ki so sramota za ameriško politično demokracijo.

Vzemimo za zgled omejitve ali restrikcije volilne pravice v raznih državah ameriške Unije. Volilna pravica je eden glavnih činiteljev politične demokracije, toda v nekaterih državah naše Unije, zlasti na jugu, je še vedno tako omejena, da faktično voli pri vsakih volitvah le neka manjšina. Glavna omejitev v južnih državah —ki se ironično nazivajo "solid democratic South"—je znani in škandalozni volilni davek, ki pri vsakih volitvah oropa milijone črnokožnih in belokožnih državljanov volilne pravice. Ako ne plačaš tega davka, ne smeš voliti.

V večini držav ni volilnega davka, so pa druge individualne restrikcije, ki jemljejo državljanom volilno pravico. Na primer rezidenčno pravo. Večina držav določa najmanj leto dni nepretrganega bivanja v državi, predno sme tamkaj voliti priseljenec iz druge države; za okraje navadno velja devetdeset dni bivanja in za občine trideset dni. Odkar traja vojna, se industrijski delavci neprenehoma sele iz mesta v mesto, iz države v državo po potrebi dela, kamor so poslani in na ta način je na stotisoče delavcev začasno oropanih volilne pravice.

So še druge omejitve, ki so jako krivične, ker oropajo cele mase volilcev; to so restrikcije za kandidate manjšinskih strank.

Princip politične demokracije je, da veljajo enake pravice za vse stranke in kandidate. Nihče ne sme imeti kakšnih predpravic ali privilegijev. V praksi ameriške politike je ta princip vedno bolj ignoriran—po zaslugi strankarskih aparatov (mašin) v posameznih državah. Kmalu bo prišlo v večini držav tako daleč, da ne bo več mogel kandidirati nihče, kdor ne bo hotel kandidirati na listi demokratske ali republikanske stranke, kajti ti dve stranki bosta še edini na glasovnici.

Monopol dveh glavnih strank je v ospredju, odkar so politični "bossje" teh strank v posameznih državah začeli varčevati s papirjem glasovnic na ta način, da so visoko dvignili število podpisov na prošnjah (peticijah) neodvisnih kandidatov ali kandidatov manjšinskih strank, obenem pa so skrčili čas za nabiranje podpisov.

Vsaka država Unije ima svoj volilni zakon, ki regulira vse volitve v državi, tudi volitve za federalne urade in zastope. Ustava določa, da volitve so zadeva posameznih držav, ne pa federalne vlade. Posledica te ustavne določbe je, da ima naša republika osem in štirideset različnih volilnih zakonov. Včasi so bili ti zakoni izven juga precej liberalni in manjšinske stranke so z lahkoto dobile prostor na glasovnici. V zadnjih desetih ali dvajsetih letih so pa "praktični" politiki spoznali, da so manjšinske in neodvisne kandidature—potrata denarja za državo in prostora na glasovnici. Saj ne kaže, da bodo izvoljeni! Čemu potem njihova nadlega?

Cela vrsta držav ima danes zelo ostre restrikcije za manjšinske in neodvisne kandidate. Na primer v Californiji je že minil čas za letošnje volitve za vložitev neodvisnih in manjšinskih list; Illnois in Ohio zahtevata ogromno število podpisov na kandidatnih peticijah in petero držav (Maryland, Indiana, Maine, New Hemshire in Vermont) zahteva, da mora biti vsak podpis na peticiji notarsko potrjen.

Jasno je, da so bile vse te omejitve sprejete le zato, da preprečijo kandidature manjšinskim strankam in neodvisnim posameznikom, ki jih smatrajo za nadlego. Na ta način se ustvarja politični monopol za republikance in "demokrate" ali nekakšen politični fašizem, ki izključuje vse druge, zlasti nove politične stranke. Politični samopašneži, ki to počenjajo, ne mislijo na noben fašizem, še manj pa mislijo, da s tem kršijo načelo demokracije. Ne o prvem in ne o drugi nimajo nobenega pojma. Gre jim le za varčevanje državnega denarja, za zmanjšanje glasovnice.

Če je katera stvar sveta v demokraciji, bi morala biti glasovnica, katera ne bi smela poznati nobene restrikcije in nobene korupcije. Sleherna politična stranka bi morala dobiti svoje mesto na glasovnici brez vsakih podpisov in vsakih drugih ovir neglede na to, če so njeni kandidatje kdaj izvoljeni ali ne, če ne dobe niti enega glasu! Kdor koli hoče kandidirati, naj kandidira! To je demokratično.

Novejša zgodovina je polna političnih voditeljev, ki so imeli oziroma imajo dva obraza. Govorili in pisali so oziroma govore in pišejo simpatično o demokraciji, v praksi pa delajo oziroma so delali zelo nedemokratično in protidemokratično. Ti ljudje so veliko pomogli k današnji vojni—in če ostanejo na krmilu še po vojni, bodo skotili novo vojno.

Ljudje, ki nimajo vere v ljudstvo, so material za diktatorske režime. Moderne diktature so se porodile iz vere v "nezmotljive" voditelje, ki jmajo ljudske mase za morske prašičke, da na njih eksperimentirajo svoje socialne teorije—kajpada s silo, kajti prostovoljno noče nihče biti morski prašiček.

Teh okrvavljenih eksperimentov mora biti enkrat konec. Demokracija mora prej ali slej dobiti priznanje na vsej črti in povsod. Če je ljudstvo nevedno in dela napake—je to zanj edina šola, da spozna svoje napake in jih popravi. Ignoranca ne izgine nikdar če ljudstvo samo ne spozna svojih napak. Zato so vse restrikcije demokratičnih pravic ne samo zlobne, temveč škodljive, ker jemljejo širokim masam priložnost, da se uče in vadijo za samovlado. Čim prej se demokratična načela začnejo uveljavljati v vseh panogah življenja, tem prej izginejo privilegiji in "nezmotljivi firarji" s sveta.

SLOVENSKA NARODNA PODPORNA JEDNOTA
izdaja svoje publikacije in sicer posebno list Prosveta za korist in potrebno agitacijo svetu, društev in članstva in za propagando svojih idej. Nikakor pa ne za propagando drugih podpornih organizacij. Vsaka organizacija ima običajno svoje glasilo. Torej agitatorični dopisi in naznanila drugih podpornih organizacij in njih društev se ne pošiljajo listu Prosveta.

Kako se je pogreznil fašizem?

(Po "Bazovici")

Švicarski listi prinašajo na podlagi verodostojnih prič in dokumentov izpričane podrobnosti o klaverno-zabavnem slovesu Mussolinija in neslavnem koncu italijanskega fašizma. Fašizem in njegov krvavi ustanovitelj bosta v zgodovini slovenskega naroda zapisana s črnimi črkami in bosta vsem slovenskim pokolenjem služila kot najresnejši opomin v vseh naših bodočih odnosih do Italije. Debele knjige italijanskih zločinov v zadnjih dveh desetletjih so napisane in sleherni Slovenec in Jugoslovan bi moral do podrobnosti poznati najžalostnejše poglavje novejše jugoslovanske zgodovine.

Da bi bila slika fašizma in njegovega glavnega kolovodje popolna, je potrebno, da poznamo tudi njegovo zadnje poglavje.

Italija pred državnim udarom

Z vdorom zaveznikov na Sicilijo so se notranje napetosti v Italiji samo še poostrile. Široke ljudske množice so sicer v notranje-političnih vprašanjih zadržale tudi v teh dneh—od samih porazov zaledenelo otopelost, ali so zato ostanki preživelih strankarskih skupin delali s polno paro. Strankarsko-politične silnice so se strnile predvsem v dve skupini. Prva je našla svojega odrešenika v osebi maršala Badoglia. Ta skupina ni imela nobenega izdelanega ideološkega programa, pač pa je—po laški navadi—hotela v zadnjem trenotku rešiti to, kar se še rešiti da. Okrog nje so se zbrali bivši fašisti, katerim je Mussolini zlezel čez glavo. Spoznali so, da je fašizmu za vedno odklenkalo, zato so, po receptu "volta la bandiera", obrnili skrahiranemu cezarju hrbet.

Drugi skupini sta stala na čelu Grandi in Federzoni, oba tudi še v naprej pravoverna fašista. Ta skupina je hotela za vsako ceno rešiti fašizem, zato pa žrtvovati Mussolinija.

Obe skupini sta samo čakali na ugodni trenotek za državni udar. Italijanski kralj, ki je v zadnjih dvajsetih letih igral mizerno vlogo Mussolinijevega lakaja, se je naslanjal na Badoglia. Pri tem pa je držal tudi še drugo železo Grandi-Federzoni v ognju. Grandiju je nekaj dni pred zavezniškim vdorom na Sicilijo obesil okrog vratu "Annuziato".

Maršal Badoglio je užival v Italiji precejšnjo priljubljenost še izza prve svetovne vojne, posebno pa zaradi svojih uspešnih ali ne viteških podvigov v Abesiniji. Ta laški maršal ni bil seveda v ničemer manjši fašist od ostalih, bil pa je—vsaj tako pripovedujejo — velik nasprotnik italijanskega ljubimkanja z Nemci. To je tudi verjetno, kajti maršal je v prvi svetovni vojni iz neposredne bližine občudoval moč in silo zavezniških narodov in je zato tudi zaslutil, kakšna usoda čaka Italijo, ki je priklenjena na prusijaško verigo. V svojih političnih podvigih se je Badoglio navezal na odvetnika Bonomija, bivšega predsednika italijanske zbornice in znanega social-demokrata, ki je poleg tega tudi še velik zagovornik monarhije.

Skupina Grandi-Federzoni je štela med svoje privržence barona Acerdba, Bottai-ja, de Stefanija, Bastianinija, grofa Ciana, maršala Puppa in de Vecchia.

Kralj Viktor Emanuel je pogostokrat sprejemal Grandija in Federzonija, ki sta ga nagovarjala, naj osebno poseže v razvoj dogodkov in požene Mussolinija. Kralj pa se je izgovarjal, da je zato potrebno sklicati Veliki fašistovski svet. Če bi ta Mussolinija pustil na cedilu z doseženo proti mossulinijansko večino, potem bi se pač lahko znebili Mussolinija. Duče je dobro vedel, kaj ga čaka, zato je stalno odklanjal sklicanje Velikega fašistovskega sveta, ki že od leta 1939 dalje ni več zasedal.

Obe skupini sta ločeno smatrali, da bo ura njihovih podvigov udarila takoj drugi dan, ko se bo duče poslovil od Hitlerja na napovedanem sestanku v severno italijanskem mestu Feltre pri Benetkah.

Zadnji sestanek Hitler-Mussolini

Postavljen pred izredno težak položaj v Siciliji, se je Mussolini v drugi polovici julija odločil, da zaprosi za pomoč Hitlerja. Duče je pri tem mislil zlasti na orožje in municijo. V tem času je imela Italija še dovolj vojakov, ki so bili izvežbani za upravljanje z nemškim orožjem. Hitler pa ni bil tega mnenja. Z orožjem je hotel poslati v Italijo tudi nemške vojake. Da bi oba diktatorja razčistila vsa nesoglasja v teh vprašanjih, je bilo dogovorjeno, da se bosta sestala v severni Italiji 20. julija. Mussolini se je odpravil na pot v družbi večjega števila višjih častnikov, ki jih je vodil general Ambrosio, ki je še danes načelnik italijanskega generalnega štaba.

Sestanek v malem mestecu Feltre je bil zelo viharen. Razgovori so pokazali, da Nemčija ne more oziroma neče prihiteti Italiji na pomoč v tisti obliki, kakršno si je želel Mussolini. Po dveh urah razgovora—tako zatrjujejo priče—se je Mussolini strahovito razjezil in ob razstanku s Hitlerjem prostaško zaloputnil vrata. Sestanek je popolnoma propadel.

Povratek Mussolinija v Rim

Ko se je Mussolini vrnil v Rim, se je znašel pred položajem, ki ni kazal nobenega izhoda.

Končno so 24. julija zvečer sklicali Veliki fašistovski svet. Ko sta zato izvedeli obe skupini, so pričele na obeh straneh mrzlične priprave za naskok na Mussolinija in za njegovo končno odstranitev. Grof Grandi je izdelal načrt dnevnega reda, ki so ga podpisali naslednji člani fašistovskega sveta: Grandi, Federzoni, De Bono, de Vecchi, Ciano, de Marsico, Acerbo, Pareschi, Cianetti, Balella, Gottardio, Bignardi, Albini, di Stefani, Rosoni, Bottai, Marinelli, Alfieri in Bastianni. S pomočjo teh podpisov je Grandi potisnil Mussolinija v ogromno manjšino in njegov konec je bil samo še vprašanje nekaj ur. Grandi je trdno računal, da se bo povspel na dučejevo mesto in pri tem popolnoma prezrl, da se bo z Mussolinijem pogreznil tudi fašizem.

Seja je pričela ob 18. uri. Trajala je nepretrgoma do zore v nedeljo, 25. julija. Najprej je Mussolini pojasnil splošni položaj in rezultate sestanka s Hitlerjem. Mussolinijev ekspoze so prisotni molče poslušali nad eno uro. Prvi incident je nastal, ko je Mussolini, govoreč o vdoru na Sicilijo, povdarjal, da je pričakoval večji odpor s strani italijanskih čet. Ko je kvadrumvir De Bono, italijanski maršal, zaslišal omalovažujočo sodbo italijanske vojske iz ust Mussolinija samega, je pompozno izvlekel pištolo in z visokim jadikujočim glasom zajecljal, da ne dovolju-je nobenemu obrekovati narodne vojske. Mussolini je svojega

dovčerajšnjega prijatelja zavrnil: "Zadnji, ki bi si smel vzeti pravico zagovarjati italijanske vojake, si ti!" Nato je dodal, da je bivši rezervni general in sedanji italijanski maršal De Bono že onečastil svoje vojaško dostojanstvo in izdal fašizem, ker se je pridružil revolucionarnemu gibanju. Z najostrejšimi besedami je maršala obsodil za njegovo izdajalsko vodstvo abesinskega podviga, nakar je De Bono molče zopet spravil pištolo. Mussolini je nato nadaljeval v precejšnjem miru s svojim poročilom.

Drugi incident je povzročil naslednji kvadrumvir, grof de Vecchi, ki je znan po svojem reakcionarstvu in ki je bil prvi italijanski veleposlanik pri Vatikanu po podpisu Lateranskega sporazuma. Ko je Mussolini razlagal polom sestanka s Hitlerjem, ga je de Vecchi prekinil in zakričal: "Že leta 1934 sem napovedal, da nas Mussolini vodi v propast!" Tudi tokrat je Mussolini energično reagiral in prisilil godrnjača, da molči. S tem je Mussolini svoj govor končal in Veliki fašistovski svet je prešel na dnevni red.

(Konec prihodnjič)

Umetnine v Evropi

London, 13. febr. (ONA).—Najboljši angloamerikanski zgodovinarji, arheologi, arhitekti, muzejski kuratorji in znanstveniki bodo šli v Evropo z invazijskimi armadami, da bodo evropski zgodovinski spomeniki kolikor mogoče obvarovani. Na čelu teh angloameriških veščakov je Sir Leonard Wooley. Komisija je izvršila s pomočjo odličnih zavezniških veščakov že mnogo pripravljalnega dela.

Izjavili so: Nočemo, da bi nas imenovali Vandale čez pet stoletij, ko bodo zanamci pisali zgodovino naših časov. Naš namen je, da držimo visoko sloves zavezniških armad, kako so postopale s kulturnimi spomeniki, ki so last vsega človeštva.

Člani komisije so storili že mnogo važnega v osvobojenih delih Italije.

Ko bodo zavezniki prišli v Evropo, bodo častniki imeli s seboj posebne sezname spomenikov v vsakem posameznem okrožju, na katere bo treba ozirati se pri operacijah. Kakor hitro bodo ti kraji očiščeni sovražnikov, bo dolžnost članov komisije, da preprečijo nadaljnje prizadejanje škode in pa da s pomočjo prebivalstva poskusijo škodo popraviti takoj.

Raziskovalci bodo napravili listo spomenikov itd. in bodo poskušali, da jih najdejo.

Poglavnik ustanovil

novo kmetsko stranko

Washington.—Ker se poglavnikovemu režimu ni posrečilo pridobiti hrvatske kmetske stranke na svojo stran, je bil režim primoran ustanoviti novo kmetsko stranko, katere voditelji so bili nedavno sprejeti v avdijenco pri poglavniku, kar je priobčil nemški časopis "Donauzeitung", kontroliran po nacijih.

Ta nova, po vladi organizirana kmetska stranka je oživela staro organizacijo "Mobo". K tej stranki pripadajo vsi polnoletni vaščani pod vodstvom nadzornikov, nastavljenih od vlade.

Stvarno so kmetje prisiljeni stopiti v te delavske bataljone in morajo delati ne samo na svojih vrtovih in poljih, temveč morajo pomagati tudi pri gradnji shramb za pridelke in izvršiti vsako povelje, ki jim ga da nadzornik.

Vsi moški od sedemnajstega do šestdesetega leta morajo stopiti v delavsko organizacijo in biti pripravljeni opravljati prisilno delo poleg svojega lastnega.

Člani te nove kmetske organizacije, ki so pripravljeni sodelovati z vlado, morajo stopiti v domobransko armado pod poveljstvom žandarmerijskih podčastnikov, kar je močno povečalo število poglavniku zveste žandarmerije.

Vest, da se hrvatska vlada poskuša utrditi v vaseh na omenjeni način, je bila priobčena v nemško-kontroliranem časopisu "Die Donauzeitung" in poslana OWI.

Radio Brazzaville je nedavno poročal, da je dr. Maček, voditelj stare hrvatske kmetske stranke, zelo bolan, kar je posledica njegovega dolgotrajnega bivanja v ustaških zaporih.

Očetovski Himmler

Washington, 10. febr. (ONA).—Štiri milijone Himmlerjevih slik bodo razdelili po vsej Nemčiji. Šef Gestapa in minister notranjih zadev se na slikah smehlja in se razgovarja z otroci, ki so bili bombardirani, kakor "oče s svojimi otroci". Slike so izdane v obliki poštnih dopisnic in imajo namen, da priljubijo Himmlerja med ljudstvom, ki se pri Himmlerjevem imenu vedno spomni na koncentracijska taborišča." Kot del kampanje za priljubitev Himmlerja so Nemci pričeli tiskati tudi "zabavne" anekdote o Himmlerju in "najbolj nenavadne" slike, na katerih se Himmler smeje. Zdi se, da je Himmler namenjen za Hitlerjevega namestnika, če bi se Hitlerju kaj zgodilo. Goering je sicer še vedno Hitlerjev "prestolonaslednik", vendar pa nihče ne veruje več, da bi Goering resnično postal Hitlerjev naslednik.

Kako je nastalo

današnje delavstvo in njegovo gibanje

Dr. Dragotin Lončar

(Se nadaljuje.)

Novo odkrite dežele so bile naselbine evropskih držav, ki so izkoriščale prirodno bogastvo, zlasti zaklade dragih rud (zlata in srebra).

Na drugi strani se je začela proti koncu srednjega in v začetku novega veka razvijati država v modernem pomenu. To se pravi: vladar je skušal odstraniti ali vsaj oslabiti moč plemstva in mest ter združiti vso oblast v svoji roki. Nastopala je politična centralizacija v obliki absolutnih monarhij. Ta razvoj je pospeševala iznajdba smodnika in tiskarstva, ko je ponehaval pomen viteštva, ki je opravljalo vojaške in politične posle. Po humanizmu se je uvajalo v srednjo Evropo rimsko pravo, ki je dajalo veliko moč vladarju. Posledica vsega tega je bila, da se je razvijala uvedba najemniških in pozneje stalnih vojsk ter državnih uradov; oboje je vzdrževal vladar, za kar je bilo treba mnogo denarja. Nastal je poseben stan učenih podanikov, uradniški stan.

Odkritja, iznajdbe in postanek absolutne monarhije so razširile območje gospodarstva iz ozkih mej domače hiše in mesta na ves narod, vso državo, ves omikani svet. To je dalo povod prvemu gospodarskemu sistemu — merkantilizmu ali colbertizmu, ki je dosegel svoj višek v sredi XVII. stoletja. Colbert je bil finančni minister francoskega kralja Ludovika XIV. in značilni predstavnik tega sistema.

V Evropo je prihajala množina dragih rud; vedno več je bilo denarja v prometu, ki je postal bogastvo svoje vrste. Kdor je imel denar, ta si je lahko kupil tudi druge gospodarske dobrine. Naturalno gospodarstvo se je umikalo denarnemu; zlasti je potreboval absolutni monarh denarja za svoj razkošni dvor (mislimo Ludovika XIV.!), za vojsko in uradništvo. Dolgotrajne vojne za vzdrževanje t. zv. političnega enakotežja so zahtevale ogromne denarne žrtve. Kraljevska posestva in davki niso zadoščali za kritje potrebščin. Državniki so premišljali, kako pomnožiti dohodke in imeli za ta vir obrt, ki zaradi svoje premakljivosti omogočuje večjo podjetnost kakor poljedelstvo; zato so pospeševali obrt, dočim je poljedelstvo ostajalo v ozadju. Razvoj obrti je zopet vplival na trgovino, ki se je bila zelo povzdignila, zlasti prekomorska, po odkritju novih dežel in prometnih potov. Nov, izdatni vir državnih dohodkov je bila trgovina z naselbinami, ki so dajale svoji državi, s katero edino so smele trgovati, drage rude in sirovine.

Država je pospeševala obrt in trgovino na razne načine: carina in mitnina v notranjosti sta se odpravili ali vsaj znižali, uvedla se je pa carina nasproti tujini; dajale so se podpore domači obrtnosti, da se povzdigne, in nadzorovalo se je tuje tekmovanje; otežkočal se je izvoz sirovin in živil; napravljale so se ceste, prekopi in zalivi; uvajale so se enotne mere in uteži ter monopoli; gojila se je tehnika, prekomorska trgovina in mornarstvo; ustanavljale so se naselbine v novo odkritih deželah — vse to je imelo namen, da se ustvari v državi gospodarstvo, ki bi krilo s svojim delom narodne potrebe. Vsak narod si je prizadeval, da povzdigne svojo moč nad drugimi, da jih nadvladuje. Začelo se je gospodarsko tekmovanje na tujih trgih, od koder so skušali izpodriniti drug drugega.

Iz tega praktičnega udejstvovanja se je razvila merkantistična teorija, ki je v svoji skrajnosti mislila, da tvorijo drage rude, zlato in srebro, narodno bogatstvo; zato je dolžnost države, da si pridobi čim največ dragih rud, kar se zgodi na ta način, da se veliko izdelkov izvaža, a malo uvaža. Država naj izdaja v ta namen prepovedi za uvoz tujega blaga ali naj vsaj uvaja nanj visoko carino, nasprotno pa naj dovoljuje premije za izvoz domačih izdelkov in omejuje izvoz dragih rud. Razlika med izvozom in uvozom se pobira v zlatu in srebru ter se imenuje trgovska bilanca, ki je aktivna, ako več prejmemo kakor izdamo.

Praktično se je izvajal merkantilistični sistem od 16. do 18. stoletja. Po njem so se ravnali vsi pomembnejši vladarji od Karola V. preko Henrika VIII., Elizabete in Cromwella do Ludovika XIV. in Frederika II.

Kakor je merkantilizem silno dvignil obrt in trgovino, tako je imel na drugi strani tudi svoje slabe strani, ker je bila obrt vkovana v pravila, ne da bi se bila mogla prilagoditi okusu in potrebam ljudstva. Pojavljala se je nekakšna konservativnost, odrevenelost v tehniki, da sta zastajali iznajdljivost in podjetnost.

Poleg merkantilističnih nazorov so se pojavljali drugi, ki so bili nastali v Angliji in se potem uveljavili zlasti v Franciji, da so od tu nastopili svojo zmagovito pot po ostalem svetu. Ti nazori so bili v nasprotju z merkantilističnimi in poudarjali, da je napačna trditev, kakor bi bilo narodno bogastvo odvisno od množine dragih rud, ker sta priroda in delo prava vira bogastva po besedah angleškega ekonomista Pettyja, to je "delo oče in aktivni princip blagostanja, a zemlja mati"; važnost prekomorske trgovine se precenjuje na škodo poljedelstva, a razne prepovedi, varstvene carine, izvozne premije, monopoli in privilegiji ne koristijo gospodarstvu, ki mora biti svobodno.

Tu imamo zarodke t. zv. fiziokratizma, ki se je iz njega razvil gospodarski sistem liberalizma. Ti nazori so bili pod vplivom angleškega modroslovja Hobbesa in Lockeja; zato se moramo najprej seznaniti z osnovnimi nauki tega modrovlovja.

4. Znano je, da je izrekel Aristoteles načelo, po katerem je človek po svoji prirodnosti državno, oziroma družbeno bitje, kakor se navadno, čeprav ne pravilno, razlaga njegov izrek, da je človek po prirodi "zoon politikón". Tega načela o družbeni prirojenosti človeškega rodu se je držal tudi srednji vek s svojim sholastičnim modroslovjem. Protivno načelo je zagovarjal sredi XVII. stoletja angleški modroslovec Tomaž Hobbes (1588—1679).

Hobbes je bil materialist: vse, kar biva, je telo, vse dogajanje je gibanje; mišljenje je računanje; duh je tenko telo ali gibanje v nekaterih delih organičnega telesa.

Hobbes je učil, da človek prvotno ni bil družaben, ampak sebičen. V prvotnem stanju je vladal boj vseh proti vsem (bellum omnium contra omnes); zakaj vsak je imel neomejeno oblast do vseh stvari, ko ni bilo ne lastnine ne postave. Hobbes je dokazoval svoj nazor z vprašanjem: Ako bi človek ljubil človeka kot človeka, zakaj ne bi ljubil vseh enako? Zakaj zapiramo vrata, ako ne iz strahu pred tatovi? Ako bi boj vseh proti vsem ne bil priroden, zakaj je Kajn ubil Abela? — V prirodnem stanju si skuša vsak pridobiti sreče in moči s tem, do odstrani tekmeca — človek je človeku volk (homo homini lupus). Strast vlada.

Človek ima pa tudi razum, ki mu pravi, da je najboljša blaginja mir, varnost življenja in imetja. Zaradi strahu, iz skrbi za svojo korist so se ljudje po svobodni pogodbi začeli družiti v države. Vsak je moral pač žrtvovati neomejeno pravico do vsega, a je dobil v nadomestilo varnost življenja in imetja. Posamezniki so prenesli vse svoje pravice na državo, ki je absolutna, vsemogočna v vsakem oziru.

Nasproti Hobbesu je bil angleški modroslovec John Locke (1632—1704) na stališču, da prirodno stanje ni samo ob sebi bojno, divjaško, kjer bi vladali le sila in potreba. Vsi so sicer svobodni in enaki; toda njih medsebojnost ureja prirodni zakon, da se ne uničujejo. Dočim je po Hobbesu človek v prvotnem stanju prost vsake zaveze in so vsa občanska načela posledica pogodbe, so po Lockeju ta načela zvezana s človeško prirojenostjo, ki je pred občansko; zakaj ljudje so naprej ljudje in potem še le občani kakšne dežele. Hobbes je bil zagovornik absolutne monarhije, Locke je pa razvil teorijo ustavnosti ali konstitucionalizma, ko je ločil moč v zakonodajno, izvršilno (uprava in sodništvo) in federativno (napoved vojne in sklepanje miru).

Dočim je Hobbes nasprotoval angleški revoluciji, jo je Locke branil. Narod odločuje, ali sta vlada in vladar vredna njegovega zaupanja; ako izrabljata svojo moč, ju ima pravico odstaviti. Po Hobbesu nimajo posamezniki nasproti državi nobenih pravic, ker ne morejo preklicati ali odpovedati, česar so se odrekli; po Lockeju pa se narod ne odreka svoje suverenosti, ampak si pridržuje pravico, da se po potrebi sklicuje na — nebesa, t. j. na pravico do odpora, revolucije.

Modroslovca Hobbes in Locke sta imela velik vpliv na evropsko javnost, ker sta dala podlago nauku, ki ga je širil Rousseau v svojem "Contrat social". Misel o "družbeni pogodbi" je vzbudila politično svobodo proti absolutizmu, a ta misel svobode je prešla tudi na gospodarsko področje proti državnemu urejevanju in vplivanju.

5. Privrženci nove gospodarske smeri, ki se je začela v drugi polovici XVIII. stoletja uveljavljati proti merkantilizmu, so sami sebe imenovali "ekonomiste", a Dupont de Nemours, ki je bil sam med njimi, je uvedel ime "fiziokrati". Njih glavni predstavniki so bili: Quesnay (1694—1774), zdravnik Ludovika XV., Gournay (1712—1759) in Turgot (1727—1781), finančni minister Ludovika XVI.

Teoretično načelo je izraženo v pojmu fiziokratija = vlada prirode. Proti obstoječemu družbenemu redu se postavlja "prirodno pravo, ki ima svoje korenine v prirodi, po kateri naj bi se človek ravnal. Prirodno pravo je posledica stremljenja nove dobe, ki nasproti tradiciji uveljavlja razum (ratio) posameznika na vseh področjih človeškega življenja.

(Dalje prihodnjič.)

Poljska meja

London, 10. febr. (ONA).—Predlagana prepustitev vzhodne Prusije Poljski za nadomestilo pokrajin, ki jih zahteva Rusija, je skoraj povzročila razdor v Svobodnem nemškem odboru.

Odboru je bila predložena resolucija, ki je bila nasprotna prepustitvi Prusije Poljski. Liberalci in socialisti so glasovali za resolucijo, komunisti pa proti. Tisti, ki so resolucijo predlagali, so dokazovali, da bi vsaka nameravana delitev Nemčije še povečala nemški odpor in bi bila po vojni trajna nevarnost za mir v Evropi. Nasprotniki resolucije so zahtevali, da se resolucija odloži in naj se odbor ne meša v zadevo.

Resolucija je bila po srditi debati odložena.

Nemški kruh

Bern, Švica, 13. febr. (ONA).—Kruh "strašne vrste" je edina stvar, ki jo je mogoče kupiti redno dandanes v Nemčiji, poroča švicarski list, ki izhaja blizu nemške meje.

"Die Arbeiter Zeitung" poroča, da je v kruhu žaganje in da se je že več ljudi s tem kruhom zastrupilo. List poroča dalje, da novi "strogi tip" klobas, ki jih sedaj izdelujejo v Nemčiji, sestoji iz krvi in zmečkanega krompirja. Klobase imajo prilepljene listke z napisom "Pojejte hitro", ker se klobase kmalu pokvarijo.

Ali ste naročeni na dnevnik "Prosveto"? Podpirajte svoj list!

Cene in mezde na tehtnici.

GUSARJI

(Les Flibustiers des Mers)

CLAUDE FARRERE

Poslovenil F. J-o

(Se nadaljuje.)

"Ne bodite razžaljeni zaradi mojega vprašanja!" vzklikne sedaj gospod de Cussi-Tarin in prime korzarja za rokav. "Nikar! Rotim vas, kapitan Jagnje, pomislite samo trenutek. Že moja prisotnost na vaši ladji vam mora biti porok, da imam najboljši namen. Na častno besedo Gospodine, jaz prihajam le vam na ljubo! In jaz ne bom kriv, če ne porečete kdaj, da vam večje usluge ko t nocoj ne bi mogel nikdar izkazati!"

Začuden se Tomaž nasloni zopet v svojem stolcu. Gospod de Cussi-Tarin pa primakne svojega k njegovemu in proži Tomažu roko.

"Evo moje roke, in sedaj poslušajte!" prične iznova in zelo živahno. "Poslušajte me in ne boste več dvomili!"

Nato govori na dolgo in široko, hvali Tomaževo nečuveno hrabrost in njegovo pomorsko srečo, čestita mu k njegovim uspehom ter omeni tudi ogromno slavo, ki si jo je Tomaž pridobil od enega konca Amerike do drugega. Neznosna je misel, da bi bil kdaj tako hraber vojščak še precej slabo poplačan za svoja brezprimerna junaštva. On sam, Cussi-Tarin, plemič in vojak, kakor je sam, si je nadel nalogo, da obvaruje Tomaža takšne usode.

"Zares?" vpraša Tomaž, ki še vedno ne razume, kam meri gospod namestnik.

"Da, zares!" potrdi Cussi-Tarin, in sedaj pridem k stvari sami, ne da bi govoril še o drugem."

Odprl si je dva gumba svoje suknje in sedaj nekaj išče po žepih.

Pri tem pa nadaljuje: "Kapitan Jagnje, morda se spominjate, da sva se že nekoč videla, namreč na Kravjem otoku, takrat, ko sem prišel na posvet Flibustejcev, na večer pred onim junaškim in vendar obžalovanja vrednim podjetjem, ki ste ga izvršili proti mestu Vera-Cruzu . . . Takrat sem prišel tja, da vam sporočim nepreklicna in stroga povelja Njegovega Veličanstva. Spominjam se, da ste mi takrat vi . . . da, vi sami . . . odgovorili sicer zelo uljudno, toda verjeli mi niste. Je-li tako, ali pa se motim? Prosim vas, da mi odgovorite na to odkrito in brez strahu."

Beseda "strah" pa je takšna, da je Tomaž še ni nikdar slišal, ne da bi se bil zaradi nje razburil. Tudi sedaj odgovori osorno: "Bogami, gospodine moj, ničesar na svetu se ne bojim. Sicer se pa ne motite. In baš ste hvalili moj pogum. Res, imam nekaj poguma, pa tudi kralj ga ima, vrag naj me vzame. Zato pa tudi nisem verjel in nikdar ne bom, da bi tako hraber mož, kakor je naš kralj, mogel groziti tako hrabremu možu, kakor sem jaz, zaradi takšnih malenkosti, kakor je nekaj povešenih Špancev in nekaj njihovih potopljenih ladij. Pa še celo z najhujšo kaznijo, ki si jo morete misliti? In zlasti še, ko je eden teh hrabrih mož, namreč jaz, tako zvesto in dobro služil drugemu hrabremu možu, kralju?"

Ponosno se je zravnal na svojem stolcu in upri pest ob bok.

Toda gospod de Cussi-Tarin polagoma odmaje z glavo:

"Kapitan Jagnje," pravi sedaj počasi in s svojim najbolj resnim glasom, "zares je kralj tako hraber mož, kakor vi pravite, in smrtni greh bi bil, če bi midva dvomila o tem. Toda vkljub temu je res izdal ona povelja, na katerega ne verujete, in je zares zagrozil smrt vsakomur, ki se mu ne bo pokoril. Za vse to imam tu dokaz. In da vam ta dokaz pokažem in vam ga prinesem pred lastne oči, zato sem prišel na vašo ladjo v posete."

Sedaj izvleče iz svojega suknjiča štirikrat zložen papir, ga razvije in proži Tomažu. Bil pa je to natančen prepis "Instrukcije za gospode kraljevske komisarje Njegovega Veličanstva, v posebni misiji za Zapadno Indijo." Vznemirjen prične Tomaž zlogovati prve besede, ne brez napora, kajti pisava je zelo drobna. Na srečo še ni prečital pol vrste, ko ga gospod de Cussi-Tarin že prekine.

"Ko boste to vse prečitali," mu reče z glasom iskrenega obžalovanja, "ko boste torej vse to prečitali, boste verjeli . . . Gospodine, hotel sem vas pravočasno svariti in vam v to svrho pokazati posebno še vaše lastno ime, napisano tam od lastne roke gospoda de Colberta de Seignelaya, torej brez dvoma po lastnem kraljevem diktatu."

Presenečen skoči Tomaž kakor ščuka.

"Kaj, moje ime?"

"Vaše lastno, da!" mu odgovori gospod de Cussi-Tarin. "Vaše celo in polno ime: "Tomaž Trublet, plemeniti Jagnje."

Že je zopet vzel težko čitljivo pisanje iz kapitanovih rok in sedaj kaže s prstom na opazko ob robu, kakor jo je v resnici diktiralo samo Njegovo Veličanstvo. Naj zija Tomaž kolikor hoče, njegovo ime je v resnici tu!

"No?" vpraša namestnik po dolgem molku.

Tomaž pa čita in čita vedno iznova. Zadnji stavek ne spusti več njegovih oči, ampak jih vedno privlačuje, kakor močan magnet: "Kjer pa ne sledi zločinom prava pokora in obžalovanje, se bo naša naklonjenost obrnila proti krivcu in ga trikrat kaznovala . . ."

"Mnenja sem, da sedaj več ne dvomite?" vpraša gospod de Cussi-Tarin.

Tomaž gleda v tla in ne odgovori. Kaj naj bi tudi odgovoril? Seveda več ne dvomi. Pa ravno tako gotovo tudi ničesar ne razume.

Kraljevi namestnik pa se je vzdignil. "Gospod Jagnje," pravi sedaj visokomerno in uljudno, "čast mi je, da se poslovim od vas. Povratek v rezidenco je dolg."

Molče se dvigne tudi Tomaž in vrne odhajajočemu pozdrav. Mehanično.

S klobukom v roki se ustavi gospod de Cussi-Tarin na pragu, predno stopi iz kabine, in se nenadoma še oglasi:

"Gospod moj, dovolite mi, da vas nazadnje še enkrat opozorim. Za vašo glavo gre sedaj . . . Kdor se odslej odpravi še na morje, ne velja več za korzarja, ampak je navaden pomorski ropar. Da, ropar. To je predvsem bilo, kar sem vam moral povedati. Povedal sem vam. Zbogom, gospod!"

In odide.

Čim je Tomaž spremil svojega gosta do pletene lestvice in se sam vrnil v veliko kabino, se že odpro druga vrata, ki so doslej bila le priprta. V kabino stopi Juana, ki je doslej prisluškovala.

Tomaž sedi in razmišlja. Ona stopi k njemu in ga potreplja po ramah. "No, kako je?" ga vpraša ironično. "Od danes dalje smo pač ponižni, kakor jagnjeca, ker takšna je kraljeva volja? . . . No, Tomažek, sinko moj . . . kje imaš plug in lopato?"

On ne razume: "Moj plug?"

"I seveda, plug! Saj se mu posvetiš, ali ne?"

On zmigne z rameni in ne odgovori. Ona pa podvoji svoje zasmehovanje z besedo in kretnjo.

"Za glavico ti gre. Tomažek moj! Seveda moraš biti priden, da rešiš to lepo glavico, kajpak! Zanjo se pač stori vse, kar treba! Hajdi, le brž, z grabljami, motiko in brano! Kdaj se izkrcava?"

(Dalje prihodnjič.)

JAPS WHO PREFERRED SUICIDE TO CAPTURE

THESE DEATH-STIFFENED JAPS, faithful to their twisted code of honor, committed hari-kari rather than be taken prisoners by the Marines who invaded Roi and Namur Islands in the Kwajalein Atoll. Their method was to point their guns at their chests, then release the triggers with their toes. However, there were 264 Japs who didn't think much of the idea and surrendered. U. S. Marine Corps photo.

Beli mecesen

Juš Kozak

(Se nadaljuje.)

Ona je molčala, v temi so ji žarale oči. Z rokami je prižemala njegovo glavo na grudi, ki so bile vroče kot žerjavica.

Prvi somrak je dihnil čez planino. Martin je stopil iz stana ter zavil proti Mali. Opojen od noči je zadel ob sosedovo leso. Pastir je vstal in pogledal za njim. Ni razločil. "Z Male bo. . .." je ukrepal. Za Martinom je priletelo krepelče. Pripognil se je in ga stisnil. Dolgo je čakal, nihče se ni pokazal.

Ko se je oddaljeval ter so bili stani že zadaj, je zavriskal. Liza je vztrepetala. Pastirji so v polsnu ugibali: "Z Male je. . .vrag!"

Martin je hodil hitro, kajti na vzhodu je komaj vidno drhtela svetloba.

Stopil je v stan in vzel puško. Pastir si je zaspano mel oči. "Le spi, pridem nazaj!"

"Kam?" je mencaje vpraševal pastir; odgovora ni dobil. Glava mu je omahnila v spanje.

Martin se je spuščal nizdolu. Skozi smrečje je hodil v temi. Toda poznal je pota po gozdu. Skoro neslišno so polzeli koraki. Na jasi za Nacetovo bajto je obstal. Pregledoval je zelišča. "Tod je hodil," je odločil.

Skril se je za drevo in čakal. Pogled je plaval ob parobku jase. Niti veja se ni zganila, le svetloba je rastla.

Martinu se je komaj vidno tresla roka od pričakovanja. "Ni dobro," je pomislil. Še krepkeje je stisnil puško. Previdno je obračal glavo. Zdelo se mu je, kakor bi ga žival od vseh plati opazovala.

Nenadoma je zaslišal šum. Srce mu je bilo, da ga je čul v deblu, kamor se je naslanjal. Uho je tenko lovilo. Smer se je naznanjala. Izza grmovja na desnici je stopil na jaso srnjak. Mokro so mu bleščale oči in visoko je dvigal rogato glavo. Na vse plati je vohal. Martin se ni ganil. V glavi se je iskrila želja: "Da bi prišel od leve! Tak, stopi na jaso!" Srnjak se ni zmenil za njegove misli. Ves čas se je pomikal na desni. Široko razprte nosnice so ga menda zajele. Stopil je korak nazaj in prožne noge so drhtele. Iz oči v oči sta se gledala.

Kri se mu je strdila krog srca. Oči so ledeno merile. Dvignil je puško. Tresk je udaril ob skalo, se odbil parkrat in divje zahreščal iz grobne tišine.

Martin je obstal kakor ukopan. Povesil je puško in strmel predse. Jasno mu je ostalo pred očmi. Žival se je pognala visoko tik njega, plašno so blestele oči, razločil je srdito sapo, a on se je zavedal, da je zgrešil. Ni mogel verjeti. Zlovoljno je zadel puško in odšel na planino.

Še vedno se mu je zdelo, da čuje za seboj, kako bobni zemlja, se lomijo veje in poka suhljad.

Šele na planini je obstal. Zadaj za grebeni se je vrtela žareča obla. Iz živega, prelivajočega se ognja so segali prameni v modro ozračje. Bližnji vrhovi so krvavo žareli. Jemalo mu je vid, tako je vrela ognjena svetloba. Vedno bolj in bolj je naraščala obla, že daljni vrhovi so bili škrlatasto zagoreli. Tedaj je obviselo solnce nad zemljo in pozlatilo nizke trave.

Hladen dih je šel preko njih, zazibale so se mecesnove veje. Martin je stopil v stan, zbudil pastirja in zaspal.

Krave so se porazgubile na paši, rdeče in bele lise na sočni travi. Martin se je prebudil, ko je stalo solnce visoko na nebu ter so bile sence že majhne. Mlad pastir z Velike je prinesel pošto: "Martin, ne hodi danes, pastirji te čakajo!"

On se je zasmejal. Opoldne so sedeli Maloplaninci na lesah pred stani.

"Meta ima žganje?" je zbadljivo vprašal Martin.

"Zelenega."

"Jeračeva je usmiljena ženska."

Martin se je odločil. "Fantje, na Veliko planino pojdemo, o belem dnevu, da nas ne bodo več ponoči zalezovali."

"Velja!"

Zbrali so se in si zataknili rože za klobuk. Martin je vzel harmoniko.

"Ne jemljite kolov, jih tam dobimo!"

"Tudi prav!" Fantje so se smejali.

Zapela je harmonika. Lahno so hodili po mehkih tleh. Radovedno so se obračale pasoče se krave. Vriskanje je šlo čez planino.

V stanih na Veliki so molčali pastirji. Le redko se je prikazala glava skozi vrata in zopet izginila.

Liza je stala pri lesi. Pobledela je. Spredaj je hodil Martin in brezskrbno igral. Veter je pršil pesem nad prepadi.

Vriskanje je naznanilo prihod Maloplanincev. Stopili so med stane.

"Na korajžo, fantje!"

Nihče se ni oglasil. Mlad fant je izdrl iz lese količek in se opiral nanj. Liza se je skrila. Zdelo se je, da je Velika planina zapuščena.

Martin je zavriskal. Liza je sedela pri ognjišču in držala roke na prsih, tako ji je bilo srce.

"Pojdimo pit!"

Meta je imela leseno bajto s prostorno izbo. Tam so posedli. Nekateri so stali pri vratih in se na videz malomarno ozirali po planini.

Jeračeva je stopila iz stana in prišla k Meti. Veselo so jo pozdravili.

"Ho, ho, Jeračeva devica!"

"Nisi nič pripomogel," se je smejalo majhno babše, komaj do pasu segajoče. Nad široko zgornjo ustnico se je svetila zaceljena brazgotina.

"K Martinu bom sedla."

On je igral. Nekateri so plesali. Trdo so udarjali ob lesena tla.

Martinova harmonika je vžigala. Smehljaje se je ukazoval: "Stopite po Lizo, pa še druge pripeljite!"

"Martinek, ti si lep fant, da bi bil tak moj sinek!" je pela Jeračeva in nalivala.

"Zakaj pa ti ne piješ, Jeračeva?" je kričal fant za mizo.

"Saj pijem!" je vreščala in se vedno tesneje stiskala k Martinu, ki je sedel poleg nje kakor velikan ter se venomer smehljal.

"Ni res, pod mizo je zlila," je kričal fant.

"Na, pa pijva bratovščino!"

"S teboj?" se je oni branil zaničljivo.

"Se rad jo boš, ko drugih ne bo. Pijte, fantje, pijte!"

Liza je vstopila. "Semkaj sedi!" Martin jo je posadil na levico.

"Dve nevesti imaš!" se je smejala Jeračeva.

Harmonika je neprestano pela. Prišlo je še par deklet in rajanje se je vžgalo.

Liza je sedela nepremično in strmela v Martina, ki jo je objemal z veselimi pogledi. Parkrat ji je nalil. Nič več ni vedela, kaj se godi z njo. Divji ples, kričanje in harmonika so jo vso omamili. Naslonila se je nanj, oči so se ji solzile. Jeračeva ni čula. Le-ta se je poizkušala vzpeti do ušes.

"Martin, pri meni ostani. Zate, kar tako!"

On je zadbvoljno nagibal glavo zdaj k eni, zdaj k drugi. Kadar se je sklonil k Lizi, se mu je zaiskrilo v očeh, kadar k Jeračevi, mu je igral na ustnicah prešeren smehljaj.

(Dalje prihodnjič.)

HE TRIED TO SLOW YANK LANDING

TWO AMERICAN SOLDIERS look over the body of a dead Nazi sprawled beside a house in Anzio, Italy. He was part of the weak resistance encountered by the Fifth Army troops that made the surprise landing below Rome. Signal Corps Radiophoto.

DON'T BE AN ACCIDENTEE!

Razni mali oglasi

HIŠNIKI—Stalno delo v velikih uradnih poslopjih. Dnevno ali nočno delo. Visoka plača. Ob nedeljah in praznikih se ne dela.

EMPLOYMENT OFFICE
230 So. La Salle St.

OSKRBNICE — JANITRESSES
7 nadstropno uradno poslopje. Izvrstno delovno stanje. 6 urno delo, začetek ob 5 P. M. Ob nedeljah se ne dela. Oglasite se pri:
Mr. DIEM, SUPERINTENDENT
840 No. MICHIGAN AVE.

HIŠNICE—Stalno delo v velikih uradnih poslopjih. Nič ribanja. Visoka plača. Ob nedeljah in praznikih se ne dela. Počitnice in bančni prazniki plačani.

EMPLOYMENT OFFICE
230 So. La Salle St.

IZREDNA PRILIKA.—Za $1,700 takoj in $34.00 mesečno kupite dve novi 5-sobni hiši na 112 st. & Ave. M. Živite v eni, dajte drugo v najem po $50.00, ali dajte v najem obe za $100.00 na mesec. Pojasnila daje E. C. Mahoney, 135 S. La Salle, State 3341.

POTREBUJEMO kurjača za "greenhouse", 1 parni kotel s štokarjem. Stalno delo. Krowka Bros., 548 N. Western ave.

DON'T BE AN ACCIDENTEE!

Ali ste naročeni na dnevnik "Prosveto"? Podpirajte svoj list!

TISKARNA S.N.P.J.

sprejema vsa

v tiskarsko obrt spadajoča dela

Tiska vabila za veselice in shode, vizitnice, časnike, knjige, koledarje, letake itd. v slovenskem, hrvatskem, slovaškem, češkem, angleškem jeziku in drugih . . . . . .

VODSTVO TISKARNE APELIRA NA ČLANSTVO SNPJ, DA TISKOVINE NAROČA V SVOJI TISKARNI

. . . . Vsa pojasnila daje vodstvo tiskarne
. . . . Cene zmerne, unijsko delo prve vrste

Pišite po informacije na naslov:

SNPJ PRINTERY
2657-59 S. Lawndale Avenue - - Chicago 23, Illinois
TEL. ROCKWELL 4904

NAROČITE SI DNEVNIK PROSVETO

Po sklepu 12. redne konvencije se lahko naroči na list Prosveto in prištevje eden, dva, tri, štiri ali pet članov iz ene družine k eni naročnini. List Prosveta stane za vse enako, za člane samoročlane $6.00 za eno letno naročnino. Ker pa člani še plačajo pri asesmentu $1.20 za tednik, se jim to prišteje k naročnini. Torej sedaj ni vzroka, reči, da je list predrag za člane SNPJ. List Prosveta je vaša lastnina in gotovo je v vsaki družini nekdo, ki bi rad čital list vsak dan.

Pojasnilo:—Vselej kakor hitro kateri teh članov preneha biti član SNPJ, ali če se preseli proč od družine in bo zahteval sam svoj list tednik, bode moral tisti član iz dotične družine, ki je tako skupno naročena na dnevnik Prosveto, to takoj naznaniti upravništvu lista, in obenem doplačati dotično vsoto listu Prosveta. Ako tega ne stori, tedaj mora upravništvo znižati datum za to vsoto naročniku.

Cena listu Prosveta je:

Za Združ. države in Kanado $6.00		Za Chicago in okolico je $7.50	
1 tednik in	4.80	1 tednik in	6.30
2 tednika in	3.60	2 tednika in	5.10
3 tednike in	2.40	3 tednike in	3.90
4 tednike in	1.20	4 tednike in	2.70
5 tednikov in	nič	5 tednikov in	1.50

Za Evropo je $8.00

Izpolnite spodnji kupon, priložite potrebno vsoto denarja ali Money Order v pismu in si naročite Prosveto, list, ki je vaša lastnina.

PROSVETA, SNPJ,
2657 So. Lawndale Ave.
Chicago 23, Ill.

Priloženo pošiljam naročnino za list Prosveto vsoto $

1. Ime _____ Čl. društva št. _____
Naslov _____

Ustavite tednik in ga pripišite k moji naročnini od sledečih članov moje družine:

2. _____ Čl. društva št. _____
3. _____ Čl. društva št. _____
4. _____ Čl. društva št. _____
5. _____ Čl. društva št. _____
Mesto _____ Država _____

Nov naročnik ☐ Star naročnik ☐